

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха (ОМУСА)**, размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhlb.am/>

E-mail: info@artsakhlb.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhlb.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhelibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ՀՀ ՍՊՈՐՏԻ ԵՎ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՊՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

«ՉԱՆԳԵՉՈՒԻԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԲԳԵՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԲԻՆԱՏ» ՓԲԸ

ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

№ 1, 2018

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՅԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№1, 2018

*Նվիրվում է Հայաստանի առաջին Հանրապետության 100-րդ, Արցախյան շարժման 30-րդ ու
Էրեբունի-Երևանի հիմնադրման 2800-րդ ամյակներին*

*Dedicated to the 100th anniversary of the First Republic of Armenia, the 30th anniversary
of the Artsakh movement and the 2800th anniversary of the founding of Erebuni-Yerevan*

*Посвящается 100-летию Первой Республики Армения, 30-летию Арцахского движения и
2800-летию основания Эребуни-Ереван*

ԱԵԳՄՍ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2018

*Չրատարակության Է երաշխավորվել Երևանի պետական Չամալսարանի գիտական խորհրդի թիվ 2/8.8 առ 29.11.2018թ. որոշմամբ
 Рекомендовано к публикации решением учёного совета №2/8.8
 от 29.11.2018г. Ереванского государственного университета
 Recommended for publication by the Yerevan State University
 Academic Council Decision №2/8.8 of November 29, 2018*

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐ

Նախագահ՝ ԵՊՉ ռեկտոր, ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ

Անդամներ՝

ԱՎԱԳՅԱՆ Արծրուն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ Չրանտ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիթ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳԱԼՍՏՅԱՆ Խաչիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ Զուլիխան, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳՐՈՒՉԴԵՎ Վլադիսլավ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գևորգ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԺԵՅՄՈ Մարտիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
 ԼԱՊԵՎԱՎ Վալենտինա, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
 ԼՈՒԽՏԵՐՅԱՆԴՏ Օտտո, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
 ՉՈՎՍԵՓՅԱՆ Մուշեղ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՂԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ Աշոտ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՄԻՆԱՅԱՆ Էդիկ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Կարեն, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
 ՍԱՐԳՍՅԱՆ Չայկ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՎԱՍԿՈՎ Մաքսիմ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
 ԶԵՌՅԱՆ Գարիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԶՈՉԱՐՅԱՆ Տիգրան, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ **Ավետիք ԳԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ**

Գիտական Արցախ, №1, 2018, Երևան, «ԱԵԳՄՍ» հրատ., 2018, 448 էջ:
 Scientific Artsakh, №1, 2018, Yerevan, «UYSSA» publ., 2018, 448 pages.
 Научный Арцах, №1, 2018, Ереван, Изд. «ОМУСА», 2018, 448 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 1-ին համարում տեղ են գտել հայկական արդի հիմնախնդիրներից մեկի՝ պետականության վերաբերյալ Չայաստանը, Արցախը, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, Գերմանիան, Լեհաստանը և Բելառուսը ներկայացնող հեղինակների գիտական աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում գետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2018թ. սեպտեմբերի 13-16-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Չայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» 3-րդ միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

The first issue of «Scientific Artsakh» journal comprises the scientific works of authors from Armenia, Artsakh, the United States of America, Germany, Poland and Belarus on one of the most urgent problems for Armenians – the statehood. The publication also contains the best scientific articles of the 3rd international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 13-16, 2018 in Stepanakert.

В первом номере журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы авторов из Армении, Арцаха, Соединенных Штатов Америки, Германии, Польши и Беларуси по одной из актуальных для армян проблем – государственности.

В издании размещены также лучшие научные статьи 3-ей международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее Армянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 13-16 сентября 2018 года в Степанакерте.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Rector of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Members:

AVAGYAN Artsrun, Doctor of Philology, Professor
 AVANESYAN Hrant, Doctor of Psychology, Professor
 BABAYAN David, Doctor of History, Associate Professor
 BALAYAN Vahram, Doctor of History, Professor
 DANIELYAN Gevorg, Doctor of Law, Professor
 GALSTYAN Khachik, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
 GHAZINYAN Gagik, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
 GRUZDEV Vladislav, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
 GYULAMIRYAN Julieta, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
 HOVSEPYAN Moushegh, Doctor of Philology, Professor
 KERYAN Garik, Doctor of Political Sciences, Professor
 KOCHARYAN Tigran, Doctor of Political Sciences, Professor
 LAPAEVA Valentina, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
 LUCHTERHANDT Otto, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
 MARKOSYAN Ashot, Doctor of Economic Sciences, Professor
 MINASYAN Edik, Doctor of History, Professor
 NERSISYAN Karen, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
 SARGSYAN Hayk, Doctor of Economic Sciences, Professor
 VASKOV Maksim, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
 YEGHIAZARYAN Arman, Doctor of History, Associate Professor
 ZEJMO Marek, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Candidate of Law, Associate Professor

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: ректор ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор **Арам СИМОНЯН**

Члены:

АВАԳՅԱՆ Արժրուն, доктор филологических наук, профессор
 АВАՆԵՏՅԱՆ Գրանտ, доктор психологических наук, профессор
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիդ, доктор исторических наук, доцент
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, доктор исторических наук, профессор
 ՎԱՏՅԿՈՎ Մաքսիմ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
 ԳԱԼՏՅԱՆ Խաչիկ, доктор политических наук, доцент
 ԳՐԱԶԴԵՎ Վլадислав, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
 ԳՅՍԼԱՄԻՐՅԱՆ Ժուլյետտա, доктор педагогических наук, профессор
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գեվորգ, доктор юридических наук, профессор
 ԵԳԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, доктор исторических наук, доцент
 ԶԵՅԻՄՈ Մարեկ, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
 ԿԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
 ԿԵՐՅԱՆ Գарик, доктор политических наук, профессор
 ԿՕՇԱՐՅԱՆ Կիրան, доктор политических наук, профессор
 ԼԱՔԱԵՎԱ Վալենտինա, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
 ԼՅՈՒՒՏԵՐՔԱՆԴՏ Օտտո, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
 ՄԱՐԿՕՏՅԱՆ Աշոտ, доктор экономических наук, профессор
 ՄԻՆԱՏՅԱՆ Էդիկ, доктор исторических наук, профессор
 ՆԵՐՏԻՏՅԱՆ Կարեն, кандидат экономических наук, доцент
 ՕՎՏՍԵՔՅԱՆ Մուսիշ, доктор филологических наук, профессор
 ՏԱՐԳՏՅԱՆ Գայկ, доктор экономических наук, профессор

Главный редактор: кандидат юридических наук, доцент **Аветик АРУТЮНЯН**

*Տպագրվում է ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության աջակցությամբ
 Is published with the support of the Ministry of Sport and Youth Affairs of the Republic of Armenia
 Публикуется при поддержке Министерства спорта и по делам молодежи Республики Армения*

ՄԱՐԳԻՆԱԼՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՍՈՑԻԱԼ-ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵՎՈՒՅԹԻ ԴԻՏԱՐԿՄԱՆ ՓՈՐՁ

ՈՌՉԱԼՅԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Մարգինալ (լատ. margo - ծայր, սահման, անգլերենում ավելի բազմանշանակ է. անգլ. marginal-ծայրամասում գտնվող, սահմանային, նվազագույն, աննկատելի, սահմանագծային, անցումային վիճակում գտնվող)¹:

Մարգինալներ կարող են համարվել այն խմբերը, որոնք հասարակության մեջ հայտնվել են, այսպես կոչված, ընդհանուր ուշադրությունից դուրս: Սովորաբար այս որակումն օգտագործվում է գյուղից քաղաք տեղափոխվածներին բնութագրելիս: Այս դեպքում խախտված են համարվում գյուղական ենթամշակութային նորմերը, իսկ քաղաքայինը՝ չյուրացված: Մարգինալ մարդու օրինակ կարող է հանդիսանալ յունպենը (գերմ. lumpen-ցնցոտիավոր): Մարդիկ յունպեններին համարում են հասարակական կյանքից կտրված ու բարոյալքված (մուրացվանը, աղքատը, տևանկը): Մասնագիտական գրականության մեջ մարգինալության միանշանակ սահմանում գոյություն չունի: Նկատի ունենալով մարգինալության բազմակողմ և բազմաշերտ լինելը՝ դժվար է ձևակերպել միանշանակ սահմանում, ուստի այն և՛ առօրյա, և՛ գիտական մակարդակում կիրառվում է երկու հիմնական իմաստով.

1. Մարգինալ է այն ամենը, ինչը գտնվում է ընդունված կառուցվածքների, նորմերի սահմաններից դուրս (նորմալ-աննորմալ):

2. Մարգինալ է այն ամենը, ինչը գտնվում է երկու և ավելի իրողությունների միջակայքում:

1928 թ. Ռ. Է. Փարկը (1864 -1944) առաջին անգամ օգտագործեց «մարգինալ մարդ» հասկացությունը: Ըստ Ռ. Փարկի, մարգինալ է այն մարդը, ով հայտնվել է երկու տարբեր մշակույթների, սոցիալական կառուցվածքների սահմանագծում, ով լիարժեքորեն ներառված չէ ո՛չ մեկի, ո՛չ էլ մյուսի մեջ: Կարելի է ենթադրել, որ Ռ. Փարկը հոռետեսորեն է վերաբերվում մշակութային խառնածիններին՝ պատճառաբանելով, որ «հնարավոր չէ միշտ մնալ սահմանագծում. անհրաժեշտ է կողմնորոշվել»:²

Մարգինալության մասին կան նաև հակասական տեսակետներ: Այսպես, Տոմատու Շիբուտանին մարգինալ կարգավիճակի մասին նշում է. «Մնիստի մարգինալ կարգավիճակի դրական կողմը՝ բարձր ստեղծագործական գործունեությունն է»:³ Իրոք, որ մարգինալը՝ իր ոչ սովորական, տարբերվող և կրեատիվ եուլթամբ հանդերձ, ավելի պտղատու ստեղծագործական վերելքներ է ունենում: Բայց այս մոտեցումը, կարծում ենք, չի կարելի ընդհանրացնել:

Մարգինալաբանությունը, որպես գիտակարգ, պատկանում է բավականին երիտասարդ գիտակարգերի շարքին, որի ուշադրության կենտրոնում գտնվում են մի շարք հարցեր, օրինակ, ի՞նչ է մարգինալությունը և ինչպիսի՞ պայմաններում է առաջանում այն, որո՞նք են այդ երևույթի սահմանները, բնորոշ գծերը, դրսևորման ձևերը, ինչպե՞ս է ընթանում մարգինալացման գործընթացը, ինչպիսի՞ն է մարգինալ անձի հոգեբանական վիճակը, մարգինալությունը դրական, թե՞ բացասական հետևանքներ է թողնում մարդու հոգեկանի վրա, որո՞նք են մարգինալացման հաղթահարման ուղիները և այլն:

¹ <https://hy.wikipedia.org/wiki/>

² Նույն տեղում

³ Шибутани Т., Социальная психология. – М., 1969, С. 473-479

Սոցիոլոգիայում «մարզինալ» (լուսանցքային) հասկացությունը սկսել է օգտագործվել 1920-ական թվականներին: Ամերիկացի ընկերաբաններն այդպես էին բնութագրում այն սոցիալական խմբերին, որոնք իրենց արժեհամակարգով, պատկերացումներով, մշակույթով չէին տեղավորվում այն պահին ԱՄՆ-ում ընդունված նորմերի մեջ, այդ նորմերի գծած լուսանցքից դուրս էին: Խոսքը նախևառաջ այդ ժամանակաշրջանում երկիրը հեղեղած էմիգրանտների մասին էր: Ժամանակի ընթացքում հասկացությունը, բնականաբար, ընդլայնվել է, ընդգրկել է տարբեր ոլորտներ՝ այն աստիճանի, որ որոշ հետազոտողներ առաջարկում են այդ եզրույթն այլևս չօգտագործել: Բայց կիրառելով այդ բառը լայն իմաստով, պետք է, հավանաբար, գոնե պահել դրա ծագումնաբանությունը՝ հիմնական հոսանք, ընդունված նորմեր - լուսանցք հակադրության մեջ:¹

Ռ.Փարկի հետևորդ Է. Ստոունբլիստի կողմից ներկայացվել է սոցիալական սուբյեկտի մարզինալ կարգավիճակը, որը մասնակից է սոցիալական հակասություններին, գտնվելով «երկու կրակի արանքում»: Այդպիսի անհատը գտնվում է յուրաքանչյուր մշակույթի եզրին, սակայն չի պատկանում դրանցից որևէ մեկին: Ստոունբլիստը համարում էր, որ հարմարվողականության գործընթացը կարող է հանգեցնել նոր հատկություններով անհատի ձևավորմանը:²

Ակնհայտ է, որ անձն իր կյանքի ցանկացած փուլում ապրում է ճգնաժամեր, որոնք անպայման անդրադառնում են նրա էության ու հոգեկան աշխարհի վրա՝ վերափոխելով նրան: Այսպիսի իրավիճակն էլ ավելի նպաստավոր է դարձնում նոր մարզինալ համակարգերի առաջացումը: Առանձին ձևավորված այդ համակարգերը միշտ չէ, որ կորցնում են իրենց նախնական նշանները, սակայն ձեռք են բերում նորը՝ նոր արժեքներին համապատասխան: Հետաքրքիրն այն է, որ նրանք չեն խորթանում ո՛չ առաջին, ո՛չ էլ երկրորդ խմբի համար, այլ պահպանում և պարունակում են դրանցից ֆիքսված արժեքներ ու գաղափարներ: Բնականաբար, մարզինալության դրսևորումները և դրանց հաղթահարման մեխանիզմների ու ռազմավարությունների ընտրությունը մեծապես կախված են ինչպես տվյալ հասարակության, ազգի էթնոհոգեբանական առանձնահատկություններից, այնպես էլ դրանց ներկայացուցիչների անձնային հատկություններից:

Եթե փորձենք այս հասկացությունը դիտարկել Արցախի օրինակով, ապա տեղին կլինի նշել, որ բնակչության մարզինալացման համար ստեղծվել էին նպաստավոր պայմաններ: Մինչև 1988 թթ-ը ինտերնացիոնալիզմի թելադրած «եղբայրական» հարաբերություններում ադրբեջանցիների հետ ժամանակի ընթացքում վտանգված էին ինքնության որոշ տարրեր: Երկլեզվությունը /բիլինգվալիզմը/ գործում էր ինչպես հանրակրթական դպրոցներում, այնպես էլ՝ միջին մասնագիտական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում: Նույնիսկ աշխատանքի ընդունվելուց հաշվի էր արվում լեզվի իցությունը: Հայոց լեզվին զուգահեռ դասավանդվում էր անա դիլին /Ադրբեջանի մայրենին/, դպրոցներում հայոց պատմության փոխարեն ուսուցանվում էր Ադրբեջանի կամ ԽՍՀՄ պատմությունը և Ադրբեջանի աշխարհագրությունը:

Այս ամենը մարզինալ ֆոն և նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում դրա հետագա զարգացման համար, այսինքն ադրբեջանական իշխանությունների կողմից նախատեսվում էր լուրջ տարածքային, էթնիկ և հետագայում կրոնական «վճառում, մաքրում»: Կետ առ կետ պլանավորած ծրագրի ձախողմանը նպաստեց սպասումներից զատ ստեղծված հակապատկերը՝ 1988-ի շարժումը, որը հայ ոգու

¹ <http://www.aravot.am/2013/02/11/192744/>

² *Маргинальность* в современной России. Сер. Научные доклады. № 121. М. : Московский общественный научный фонд, 2000. С.10

արթնության ու ազատության ճիչն էր: Այն նույնպես ճգնաժամային փուլ կարելի է համարել, ինչպես նաև՝ մարզինալության հաղթահարման նպաստավոր պայման:

Մարզինալության ինդրի տեսական զարգացման գործում մեծ առաջադիմություն կարելի է համարել մարզինալ կարգավիճակի սահմանումը: Ա.Ս. Կերկխոֆը և Տ.Ս. Մակկորմիկը նշել են սոցիալական կառուցվածքում գրաված դիրքն ու անհատի մեջ զարգացող հոգեբանական հատկությունների շարքը տարանջատելու անհրաժեշտությունը, որոնք կարող են ապահովել մարզինալության զարգացման համար ավելի օբյեկտիվ հիմք:

Ըստ Պ.Ա. Սորոկինի «անձի կամ սոցիալական խմբի սոցիալական կարգավիճակի եությունը՝ իրավունքների և արտոնությունների, պարտականությունների, պատասխանատվության, սոցիալական արժեքների առկայության կամ բացակայության, իշխանության և տվյալ հասարակության անդամների միջև ազդեցության բաշխումն է»:²

Հասարակության մեջ ձևավորված սոցիալական չափանիշների, արժեքների և օրենքների բացասումը կամ շրջանցումը բերում է մարզինալ շերտի առաջացման, որոնք մեկուսացվում են հասարակության մյուս անդամներից կամ օրենքի խախտման հետևանքով դառնում բանտարկյալներ կամ հոգեկան հիվանդներ, մտավոր հետամնացներ և այլն: Եթե այդ երկու դեպքում էլ դրական եզրահանգում է ստանում հարցը, այսինքն՝ բանտարկյալը ազատ է արձակվում, իսկ հիվանդը ապաքինվում է, ապա նրանց մոտ մարզինալ վարք չի ձևավորվում:

Որպեսզի ավելի լավ պատկերացնենք մարզինալության երևույթը, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել մարզինալ անհատի գիտակցության, մտածողության ու վարքի առանձնահատկությունները, արժեքային համակարգը: Վերջինս շատ ավելի կարևոր ցուցիչ է մարզինալ մասսաների վարքագծի և հասարակական տրամադրությունների կանխատեսումների համար: Չպետք է մոռանալ, որ մարզինալությունը առաջանում է նախկին փորձի, սովորությունների, արժեքների ու համոզմունքների վարկաբեկումից կամ արժեզրկումից, որն էլ հանգեցնում է անձնական անկազմակերպվածության վիճակին: Հենց այստեղ է, որ կարևոր է առանձնացնել անձի չափորոշիչների ու արժեքների համակարգը, քանի որ դրանք են հանդիսանում մարզինալության առաջացման ու զարգացման չափանիշները: Սա կապված է այն փաստի հետ, որ մարզինալը անձնային մակարդակով տեղափոխվում է մեկ չափորոշիչ-արժեքային համակարգից մյուսը՝ մի պահ հայտնվելով չափորոշիչների ու արժեքների ապականոնակարգված վիճակում: Այսպիսի ապակողմնորոշված ու անորոշ վիճակը իր բացասական ու ապակառուցողական ազդեցությունն է թողնում անձի գիտակցության վրա, որը չի կարող չանդրադառնալ հասարակության ընդհանուր բարոյական ֆոնի ու տրամադրությունների վրա:

¹ Kerckhoff A. C., McCormick T. C. Marginal status and marginal personality // Social forces. Vol. 34, № 1. 1955. P. 55.

² Сорокин П. А. Долгий путь: Автобиографический роман. Сыктывкар, 1991. С. 166–167.

**Ռոզալյա Հարությունյան
ՄԱՐԳԻՆԱԼՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՍՈՑԻԱԼ-ՀՈԳԵԱԼԱԿԱՆ
ԵՐԵՎՈՒՅԹԻ ԴԻՏԱՐԿՄԱՆ ՓՈՐՁ**

Բանալի բառեր՝ մարգինալություն, ազգային զարթոնք, սոցիում, արժեքներ, միգրացիա

Մարգինալությունը սահմանային վիճակ է, որը բնորոշ է թե անձին, թե հասարակությանը: Նրա տարրը բազմաբնույթ ու բազմազան են: Սույն հոդվածում փորձ է արվել ներկայացնել ոչ միայն մարգինալության ապակառուցողական տարրերը, այլև մատնանշել դրանց հաղթահարման հնարավոր ուղիները: Մինչև 1988-ի ազգային զարթոնքը, արցախցիների՝ Ադրբեջանի իշխանությունների հետ եղբայրական ազգի քողի տակ շփման գործընթացը որակել ենք որպես մարգինալ, որը հաղթահարվել է արցախյան պատերազմից սկսած:

**Rozaly Harutyunyan
THE EXPERIENCE OF LOOKING AT MARGINALITY AS A SOCIO-
PSYCHOLOGICAL PHENOMENON**

Keywords: *marginality, national awakening, society, values, migration*

Marginalization is a borderline situation, characteristic for both man and society. Its element is multifaceted and diverse. In this article, an attempt was made to present not only the destructive elements of marginality, but also to indicate possible ways to overcome them. Prior to the national awakening in 1988, the people of Artsakh and the Azerbaijani authorities described the process of communication under the guise of a brotherly nation as marginal, which was overcome during the days of the Artsakh war.

**Розалия Арутюнян
ОПЫТ РАССМОТРЕНИЯ МАРГИНАЛЬНОСТИ КАК СОЦИАЛЬНО-
ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ЯВЛЕНИЯ**

Ключевые слова: *маргинальность, национальное пробуждение, общество, ценности, миграция*

Маргинализация – это пограничное положение, характерное как для человека, так и для общества. Данное явление многогранно и разнообразно. В этой статье была предпринята попытка представить не только деструктивные элементы маргинальности, но и указать возможные пути их преодоления. Процесс общения арцахцев с властями Азербайджана под видом дружбы и братства до национального пробуждения в 1988-ом году расценен в статье как маргинальный. Ситуация была преодолена во время Арцахской национально-освободительной борьбы.

Хачатрян Шушан - заведующая кафедрой литературы и журналистики АрГУ, член ОМУСА, к.ф.н., доцент

E-mail: shush22@yandex.ru

- 33. Հայրիյան Եվգենյա** - ԱրՊՀ դասախոս, ԱԵԳՄՍ անդամ, տ.գ.թ., դոցենտ
Hayriyan Yevgenya – Lecturer of ASU, member of UYSSA, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Айриян Евгения - преподаватель АрГУ, член ОМУСА, к.э.н., доцент

E-mail: evgenyahayriyan@mail.ru

- 34. Հարությունյան Ավետիք** - Արցախի Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի Անվտանգության խորհրդի աշխատանքների ապահովման բաժնի վարիչ, ԱրՊՀ, ՄՄՀ դասախոս, ԱԵԳՄՍ հիմնադիր նախագահ, ի.գ.թ., դոցենտ

Harutyunyan Avetik – Head of the Department of Organization of Activity of the Security Council of the Administration of President of the Republic of Artsakh, lecturer of ASU and MMU, founding chairman of UYSSA, Candidate of Law, Associate Professor

Аругюнян Аветик - начальник отдела по обеспечению работ Совета безопасности администрации Президента Республики Арцах, учредитель и председатель ОМУСА, преподаватель АрГУ, УММ, к.ю.н., доцент

E-mail: avetiq.hh@aegmm.org

- 35. Հարությունյան Արտակ** - ՀՀ ՊԿԱ դասախոս, փ.գ.թ., դոցենտ
Harutyunyan Artak – Lecturer of PAA RA, Candidate of Philosophy, Associate Professor

Аругюнян Артак - преподаватель АГУ РА, к.ф.н., доцент

E-mail: harartinter@gmail.com

- 36. Հարությունյան Ռոզալյա** - ԱրՊՀ ասպիրանտ և դասախոս, ԱԵԳՄՍ անդամ
Harutyunyan Rozaly - PhD student and Lecturer of ASU, member of UYSSA

Аругюнян Розалия - аспирант и преподаватель АрГУ, член ОМУСА

E-mail: avrozali@mail.ru

- 37. Հարությունյան Վրեժ** – ՄՄՀ ավագ դասախոս, պ.գ.թ.
Harutyunyan Vrezh – senior Lecturer of MMU, Candidate of History

Аругюнян Вреж – старший преподаватель УММ, к.и.н.

E-mail: vrezh1639@mail.ru

- 38. Հովհաննիսյան Գայանե** – ԵՊՀ ասպիրանտ
Hovhannisyanyan Gayane - PhD student of YSU

Оганнисян Гаяне - аспирант ЕГУ

E-mail: gayane.s.hovhannisyanyan.1994@mail.ru

- 39. Հովյան Վահրամ** - «Նորավանք» հիմնադրամի ավագ փորձագետ
Hovyan Vahram – senior expert of «Noravank» foundation

Овян Ваграм - старший эксперт фонда «Нораванк»

E-mail: vhovyan@yandex.ru

ՄԱՆԿԱԿԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ, ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
PEDAGOGY, PSYCHOLOGY
ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Աննա Պետրոսյան. Համակազմ դասարաններում սովորողների ուսումնական գործունեության ակտիվացման մանկավարժական պայմանները.....	409
Anna Petrosyan. Pedagogical Terms Activation of Learning Process in Supportive Schools	
Анна Петросян. Педагогические условия для активизации процесса обучения учащихся комплектных школ	
Ռոզալյա Հարությունյան. Մարգինալության՝ որպես սոցիալ-հոգեբանական երևույթի դիտարկման փորձ.....	415
Rozaly Harutyunyan. The Experience of Looking at Marginality as a Socio-Psychological Phenomenon	
Розалия Арутюнян. Опыт рассмотрения маргинальности как социально-психологического явления	
Արմինե Սևումյան. Ղեկավարների հուզական ինտելեկտի դրսևորումների վերլուծություն (Արցախի Հանրապետության օրինակով).....	419
Armine Sevumyan. Analysis of the Indicators of Emotional Intelligence in Managers (on the Example of the Republic of Artsakh)	
Армине Севумян. Анализ проявлений эмоционального интеллекта руководителей (на примере Республики Арцах)	
ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.....	424
INFORMATION ABOUT THE AUTHORS	
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ	
Տեղեկատվություն «Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորում» հասարակական կազմակերպության գործունեության մասին.....	433
Information on the Activities of «Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh» NGO.....	434
Информация о деятельности общественной организации «Объединение молодых ученых и специалистов Арцах».....	435